

УДК 930(092)(477)"1891/1965"

В. В. БОНДАРЧУК*

**ІСТОРИК-ДОКУМЕНТОЗНАВЕЦЬ
АНДРІЙ ВВЕДЕНСЬКИЙ (1891–1965):
ДО 120-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ**

Досліджується життя та діяльність українського історика, джерелознавця, документознавця, фахівця зі спеціальних історичних дисциплін, професора Київського університету А. О. Введенського.

Ключові слова: А. О. Введенський; документознавство; джерелознавство; Київський університет; наукова діяльність.

Пошук та збереження старожитностей, опікування вітчизняним документальним надбанням є одним із основних завдань історичної науки. Ці традиції були закладені вченими Київської школи документалістики XIX ст.: М. Д. Іванишевим, В. Б. Антоновичем, В. С. Іконниковим та ін. Продовжило їх покоління істориків-джерелознавців, архівістів та документознавців середини XX ст., плідна праця яких у галузі архівістики та документознавства посприяла відкриттю першої на теренах України вузівської кафедри архівознавства. Ініціатором її створення і першим завідувачем був Ф. П. Шевченко – відомий український вчений-історик, джерелознавець, фахівець в галузі археографії та спеціальних історичних дисциплін (СІД). Створена ним кафедра стала центром дослідження джерелознавчих галузей знань, архівістики, підготовки фахівців з обсягу СІД. Професори кафедри В. І. Стрельський, А. О. Введенський, М. Я. Варшавчик, С. О. Яковлев і доценти А. Й. Грінберг та А. В. Бондаревський розробили і втілили у навчальний процес багато-профільну програму підготовки спеціалістів для архівної галузі.

Київський університет був і донині залишається осередком підготовки істориків-архівістів не випадково, оскільки саме в ньому зосереджені найбільш кваліфіковані кадри професорсько-викладацького

---

* *Бондарчук Вікторія Василівна* – кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства.

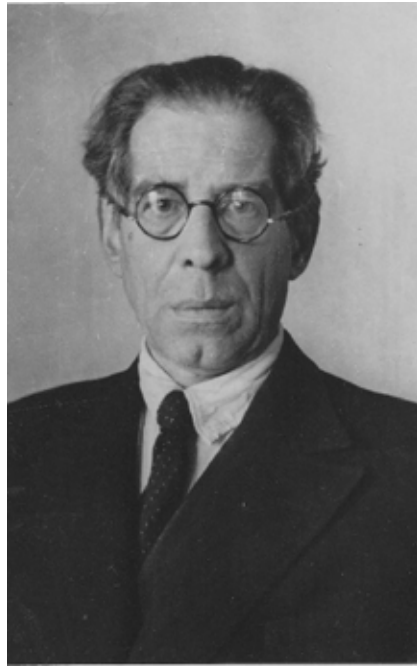
складу. Окрім того університет має потужну навчальну базу та наукові традиції, які підтримують і розширюють викладачі та студенти. Починаючи від самого створення (1944 р.), кафедра архівознавства була єдиною у системі вищих навчальних закладів УРСР, яка готувала кадри архівістів широкого профілю, а випускники кафедри після закінчення університету отримували подвійну кваліфікацію: викладач історії та історик-архівіст.

Андрій Олександрович Введенський – історик, джерелознавець, документознавець, педагог, який займався дослідженнями у галузі історії Росії та України XV–XVIII ст., вивчав вотчинне феодальне господарство, історію техніки виробництва, питання дипломатики і джерелознавства¹.

Вчений був спеціалістом в галузі історії СРСР та допоміжних історичних дисциплін, його науковий доробок налічує близько 140 наукових праць, з них 5 монографій². Лише за період 1958–1963 рр. було опубліковано 16 робіт, з них 2 монографії, підручник та методична брошура. Посібники та підручники А. О. Введенського були присвячені дослідженню проблем зародження та становлення документознавства як напряму історичної науки, достовірності історичних джерел, розвитку дипломатики та інших спеціальних історичних дисциплін³.

А. О. Введенський народився 21 липня (н. ст.) 1891 р. у м. Перм в родині земських фельдшерів. Смерть батька Олександра Олексійовича Введенського у 1909 р. не стала на заваді сину здобути освіту. У 1912 р. А. О. Введенський успішно закінчив Першу пермську класичну гімназію (свідоцтво № 2259 від 13 грудня 1924 р.)⁴, після чого вступив на факультет суспільних наук історичного відділення (історико-філологічний факультет) Петроградського університету, де отримав спеціальність викладача історії. Професійна майстерність професорсько-викладацького складу університету та особлива атмосфера сприяли формуванню чітких орієнтирів майбутнього науковця, усвідомлення ним суспільної значущості діянь в ім'я науки⁵.

Після закінчення навчання його залишили працювати в тому ж університеті для підготовки до професорської діяльності. У 1920–1922 рр.

Архів Київського університету.
Особова справа А. О. Введенського,
ПВС-77.

А. О. Введенський навчався в аспірантурі Петроградського університету⁶. Таким чином, студентські захоплення історією держави і права переросли у написання дисертаційного дослідження.

Одночасно А. О. Введенський викладав історію на Троїцьких загальноосвітніх курсах в Петрограді (1915–1918 рр.), латинську мову та географію в Слов'янській гімназії (1916–1918 рр.), а в подальшому, після перетворення Слов'янської гімназії на Трудову школу, працював викладачем історії та суспільствознавства у 7, 14, 15, 10, 107 Трудових школах у Петрограді (1 вересня 1918 р. – 16 листопада 1929 р.).

Слід відзначити, що робота А. О. Введенського у 1916–1929 рр. в середніх школах Петрограду дала плідні результати – у 1928 р. він опублікував підручник “Рабочая книга по истории” (в 2-х частинах) у співавторстві з А. В. Предтеченським. Ця книга була актуальною для того часу та витримала п'ять видань⁷.

У 1923 р. він достроково закінчив навчання в аспірантурі, опублікувавши ще у 1921 р. в “Русском историческом журнале” (№ 7, 1921 р.) власну дисертацію “Монастырский стряпчий в XVI–XVII вв.: очерки по истории древнерусской адвокатуры”⁸.

Слід відзначити, що дисертацію А. О. Введенського високо оцінили колеги та опоненти. Зокрема, у 1923 р. з'явився відзив на неї за підписом відомого російського історика О. Є. Преснякова, що засвідчував належний рівень наукової підготовки вченого. Отже, А. О. Введенський отримав визнання як дослідник у науковому середовищі Петрограду.

Після захисту дисертації А. О. Введенський працював у декількох навчальних закладах, поєднуючи різні види діяльності та беручи активну участь у громадському житті.

Отримавши кваліфікаційне свідоцтво на право викладання у вищих навчальних закладах країни, А. О. Введенський у 1922–1932 рр. працював викладачем історії у Вищому Військово-морському училищі ім. Фрунзе в Ленінграді⁹. Одночасно він займався науковою діяльністю, працював в архівах та бібліотеках, в Інституті історії, друкував наукові праці та брав участь у наукових дискусіях.

З 1920 р. починають з'являтися друком статті А. О. Введенського, які стосувалися біографій відомих представників роду Строганових, їх культурної діяльності, побуту та зв'язків із Західною Європою¹⁰.

Публікація вченого “Об архивах Приуралья” (1920 р.) започаткувала серію його історико-архівознавчих та джерелознавчих розробок¹¹. Проте найбільші наукові вподобання А. О. Введенського увійшли до першої серйозної праці дослідника, яка вийшла друком у 1924 р. у серії “Пам'ятки соціально-економічної історії Росії” (за ред. О. І. Заозерського і В. М. Кашина) – “Торговый дом XVI–XVII веков”¹². Варто зазначити, що у даній серії друкувалися відомі того часу авторитетні науковці на кшталт С. Ф. Платонова, Б. Д. Грекова, С. В. Рождественського, І. В. Чернишова, Є. В. Тарле та ін. І той факт, що серед праць

Випуск історико-архівного відділу історичного факультету. 1950 р.
 У першому ряду сидять: зліва направо – А. Й. Грінберг, Ф. П. Шевченко,
 А. О. Бородин, А. О. Введенський, М. Я. Варшавчик, С. О. Яковлев;
 стоїть в центрі другого ряду – В. І. Стрельський.
 З родинного архіву Стрельських.

видатних діячів науки опублікована й праця А. О. Введенського засвідчує про його значний науковий потенціал¹³.

Праця “Торговый дом XVI–XVII веков” є збірником документів з історії торгівельно-промислової фірми Строганових. Ця робота суттєво доповнює коло джерел з історії торгівлі в XVI–XVII ст. За проблемним спрямуванням джерела, які увійшли до збірки, систематизовані за 4 розділами: купецький двір, сільське господарство Строганових, Строганівська торгівля та промисловість, відносини Строганових з народами Сибіру.

У 1927 р. з’явилася перша публікація А. О. Введенського з історії дипломатики¹⁴. У ній автор проаналізував лекційний курс з дипломатики, прочитаний проф. К. Пауловичем у Харківському університеті на початку XIX ст.¹⁵ Стаття започаткувала цілий цикл творів, що відкрили нові факти історії дипломатики, і, відштовхуючись від накопиченого фактичного матеріалу та інтерпретуючи загальновідомі події, явища, по-новому вибудувати авторські теоретичні узагальнення¹⁶.

Згодом світ побачила публікація “Фальсифікація історичних документів у Московській державі”¹⁷, де автор зацентрував увагу на визна-

ченні критеріїв достовірності та оригінальності давніх правових актів середньовічної епохи, з'ясуванні чинників їх фальшування і потенційних можливостей як історичних джерел, незалежно від міри вірогідності зафіксованої інформації¹⁸.

Упродовж 1920–1930-х рр. він обіймав посаду доцента в Ленінградському державному педагогічному інституті ім. О. І. Герцена (далі ЛДУ) та на Вищих Педагогічних курсах у Петрограді (1920–1923 рр.), працював науковим співробітником в Історичному науково-дослідному інституті при Петроградському університеті (4 травня 1922 р. – 1 травня 1923 р.) і науковим співробітником 1 розряду в Інституті марксизму-ленінізму (Ленінградське відділення АН СРСР) (1929–1930 рр.).

Документи особової справи А. О. Введенського свідчать, що у 1930-х рр. вчений був науковим співробітником 1-го розряду Ленінградського Російського музею (1 липня 1931 р. – 1 березня 1932 р.)¹⁹; вченим-консультантом Головної редакції з укладання історії Жовтневої залізниці (29 вересня 1932 р. – 15 квітня 1933 р.)²⁰; професором кафедри історії техніки в Ленінградському ордена Леніна інституті інженерів залізничного транспорту ім. акад. В. Н. Образцова (28 березня 1933 р. – 1 жовтня 1934 р.)²¹; завідувачем кафедри історії та викладачем історії техніки Ленінградського інституту шляхів сполучення (“Інститут інженерів промислового будівництва”) (1934–1937 рр.); викладачем історії СРСР та історії середніх віків у Вологодському педагогічному інституті (19 лютого 1935 р. – 1 липня 1937 р.)²²; завідувачем та в. о. професора кафедри історії Вітебського педагогічного інституту ім. С. М. Кірова та викладачем у Вітебському вчительському інституті (1 вересня 1935 р. – 8 березня 1937 р.)²³, в. о. професора та завідувача кафедри історії СРСР Комуністичного інституту журналістики ім. Воровського в Ленінграді (1 січня – 1 липня 1938 рр.)²⁴.

Зазначимо, що 1920–1930-і рр. характеризувалися появою багатьох наукових неформальних гуртків, товариств тощо. До одного з таких об'єднань, а саме гуртка молодих істориків, членами якого були переважно дослідники історії Росії, ввійшов у 1922 р. і А. О. Введенський. Діяльна участь у роботі наукового осередку відкрила перед молодим вченим нові перспективи плідного спілкування з такими науковцями, як М. М. Богословський, С. Н. Валк, Б. Д. Греков, М. І. Карєєв, О. Є. Корнилович, С. Ф. Платонов, І. А. Попов, М. Д. Присьолков, О. Є. Пресняков, С. В. Рождественський, А. М. Ставрович, Є. В. Тарле, П. П. Щеголев та ін., імена яких асоціюються з найяскравішими історичними студіями першої половини ХХ ст. А. О. Введенський часто ініціював проведення наукових дискусій та зібрань колег у власному помешканні²⁵.

Завдяки участі у гуртку молодих істориків, А. О. Введенський отримав як позитивний, так і негативний життєвий досвід. На початку 1930-х рр. поширилася звістка у науковому світі про арешт осіб, які ні-

бито входили до “Всенародної спілки боротьби за відродження вільної Росії” і були причетними до відомої “справи Академії наук”²⁶. Прізвище А. О. Введенського зазначалося у списку серед інших заарештованих, проте після короткотривалого перебування під слідством його було звільнено.

Перебування в гуртку молодих істориків внесло певні корективи у життя А. О. Введенського. Він був змушений змінити місце роботи та проживання, таким чином опинившись у Києві. Разом з тим прослідковується і зміна проблематики історичних досліджень вченого. На новому місці А. О. Введенський з 1938 р. по 1941 р. очолював кафедру історії СРСР та працював в. о. професора Київського університету. З того часу творча біографія та наукова діяльність А. О. Введенського були тісно пов’язані з Київським університетом.

У майбутньому вчений приховував факт перебування під слідством при працевлаштуванні. Проте після прийняття постанови ЦК КП(б)У “Про політичні помилки і незадовільну роботу Інституту історії Академії наук УРСР” у серпні 1947 р., А. О. Введенський піддавався морально-психологічному тиску та був безпідставно звинувачений у “недостатній увазі до висвітлення марксистсько-ленінського трактування історичних подій у навчальному процесі та вихованні студентів у дусі комуністичних ідеалів та світогляду”. Його звинуватили в ігноруванні вимог, які ставляться радянською владою до науковців гуманітарного фаху, і наказом № 455/12 від 22 серпня 1951 р. було звільнено з посади завідувача кафедри історії СРСР Київського університету²⁷. Однак це не вплинуло на подальшу науково-дослідну роботу вченого.

Серед його наукових розвідок з історії феодалних відносин на півночі Росії серйозної уваги заслуговують праці з історії купецької вотчини Строганових у XVI–XVII ст. Результати досліджень цієї теми публікувалися автором протягом тривалого часу. Ще в 1924 р. вченим було підготовлено і видано збірник документів “Торговый дом в XVI–XVII вв.”²⁸. Згодом було опубліковано дослідження “Строгановы в Казани”²⁹. Багаторічна робота А. О. Введенського була завершена в 1943 р. захистом докторської дисертації “Очерки по истории Строгановских вотчин в XVI–XVII вв.”³⁰. Проте наукові інтереси вченого не обмежувалися лише цією проблемою. У 1939–1940-х рр. він опублікував ряд досліджень з джерелознавства: “Підробка і фальсифікація історичних документів на Україні і в Білорусі в XVI–XVII ст.”³¹, “Подлог и фальсификация исторических документов в Грузии в XVIII–XIX вв.”³² тощо.

У період Другої світової війни (1 липня 1941 р. – 1 жовтня 1943 р.) А. О. Введенський працював професором та завідувачем кафедри історії народів СРСР Уральського університету ім. М. Горького (м. Свердловськ), де також здобув визнання як талановитий педагог, науковець

Перше засідання вченої ради УДА (Управління державними архівами) НКВС УРСР, яке відбулося в м. Києві 1 грудня 1944 р.
Зліва направо: В. І. Стрельський, А. Т. Юрченко, І. П. Олейник,
А. Й. Грінберг, Зверева, А. О. Введенський, П. І. Павлюк, Ф. П. Шевченко,
М. М. Петровський, П. П. Гудзенко.
ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного. од. об. О-281.

та дослідник. Після злиття евакуйованих у 1941 р. Київського і Харківського університетів, А. О. Введенський продовжив трудову діяльність в Об'єднаному українському університеті, очолюючи кафедру історії Росії (1942–1943 р., Кзил-Орда)³³.

У 1946–1958 рр. А. О. Введенським були опубліковані такі ґрунтовні висліди, як “Иван Грозный”³⁴, “Урало-Печорский край на рубеже XIX–XX вв.”³⁵, “Классовая борьба и “одиначество” в Поморье в XVI–XVII вв.”³⁶, “Строгановы, Ермак и завоевание Сибири”³⁷, “Київ у XVIII ст.”³⁸. Особливість цих наукових досліджень полягає в широкій джерельній базі, яку використав автор, та глибоких наукових узагальненнях і висновках.

Можна констатувати, що у “київський період” життя у А. О. Введенського відбулися знакові події на науковій ниві. Зокрема, він захистив докторську дисертацію (1941 р., повторний захист – 1943 р.)³⁹ і рішенням ВАК СРСР від 14 серпня 1943 р. отримав ступінь доктора історичних наук (диплом № 000065)⁴⁰, а 26 травня 1945 р. одержав звання професора (диплом № 000263)⁴¹. Тема докторської дисертації А. О. Введенського – “Очерки истории Строгановских вотчин в XVI–XVII вв.”⁴².

Родина В.І. Стрельського з професором А. О. Введенським.
Зліва направо: дочка В. І. Стрельського – Лариса, проф. А. О. Введенський,
дружина В. І. Стрельського – Майя Василівна, син В. І. Стрельського – Геннадій.
За проф. А. О. Введенським стоїть В. І. Стрельський. 1959 р.
З родинного архіву Стрельських.

У період перебування А. О. Введенського на кафедрі історії СРСР Київського університету спостерігається урізноманітнення тематики наукових досліджень вченого за рахунок підвищення інтересу до загальної історії, зокрема періоду Національно-визвольної війни українського народу середини XVII ст., а також регіональної історії України, краєзнавства та історії Київського університету⁴³.

Варто акцентувати увагу також на характеристиці А.О. Введенського як викладача. Крім блискучого читання лекцій, вчений дбав про належне методичне забезпечення навчального процесу, підготував відповідні навчальні посібники з історії⁴⁴, упорядкував методику її викладання в загальноосвітній середній школі, вищих навчальних закладах, розробив принципи організації та проведення семінарських та практичних занять тощо⁴⁵.

У колі наукових інтересів вченого також завжди були спеціальні історичні дисципліни. Перебуваючи у Київському університеті, вчений повертається до улюблених дослідницьких тем, пов'язаних із джерелознавством, дипломатикою та СІД⁴⁶. Як вже було зазначено, А. О. Введенського було звільнено у 1951 р. від роботи на кафедрі історії Росії Київського університету, однак він успішно витримав конкурс на заміщення вакантної посади професора та розпочав працювати на кафедрі архівознавства та допоміжних історичних дисциплін того ж навчального закладу.

Окрім основної роботи у Київському університеті, А. О. Введенський працював також в Інституті історії України АН УРСР (1952–1956 рр.) та з 1944 р. був членом Вченої ради Інституту⁴⁷. До цієї наукової установи його було запрошено на посаду старшого наукового співробітника за сумісництвом⁴⁸. У 1965 р. А. О. Введенський разом з провідними вітчизняними вченими на сторінках “Українського історичного журналу” виступив за необхідність видання бібліографії з історії УРСР⁴⁹. За дорученням Інституту історії України працював над написанням чотирьох розділів на тему: “Київ в XVIII ст.”⁵⁰

У 1950–1960-х рр. А. О. Введенський підтримав підготовку та оприлюднення багатотомного науково-довідкового видання – бібліографії історії України, робота над яким тривала з середини 1950-х рр.⁵¹ Факт опікування вченим науково-видавничим проектом вагомо доповнює його характеристику як людини і науковця, яка не стояла осторонь модерних починань в історичній науці, спрямованих на “достойну репрезентацію вторинних галузевих інформаційних ресурсів, зміцнення джерельної бази досліджень – запоруки успіху діяльності вчених”⁵².

Підсумком багаторічного розроблення основної теми вченого стала монографія “Дом Строгановых в XVI–XVII веках”⁵³, яка була опублікована незадовго до смерті автора. Слід відзначити, що торгово-промисловий дім Строганових являв собою унікальне явище у світовій історії. Дана тема стала об’єктом дослідження вченого в першу чергу тому, що з’ясування різноманітної господарської діяльності Строганових дозволяє висвітлити питання економічної історії Росії XVI–XVII ст., оскільки процеси, що відбувалися в їх господарстві, були характерними для тогочасної країни в цілому. У монографії досліджується історія однієї гілки роду Строганових – сольвичегодсько-пермських Строганових, які брали активну участь в політичному житті держави та були агентами уряду з управління Сольвичегодським та Пермським краєм. У праці висвітлюються такі питання, як торгівельна діяльність Строганових в Сольвичегодську, Вологді, Казані та ін. містах у XVI–XVII ст., організація виробництва та промислів в Строгановських вотчинах, а також розвиток сільського господарства в Помор’ї та Пермських вотчинах. Окрім того, досліджуються питання дому Строганових періоду селянської війни (кін. XVI– поч. XVII ст.) та польсько-шведської інтервенції (1608–1613 рр.). Увага автора звертається на висвітлення доручення уряду Івана IV Строгановим охороняти східні кордони держави, а також завоювання Сибіру Єрмаком Тимофійовичем, внаслідок чого було приєднано Західний Сибір до Руської держави.

Науковий інтерес до дипломатики знайшов продовження у колективному виданні – навчальному посібнику “Допоміжні історичні дисципліни” (1963), авторами якого були викладачі Київського університету – А. О. Введенський, В. А. Дядиченко та В. І. Стрельський⁵⁴. Вчений

З колегами:
С. О. Яковлевим
(1909–1997),
А. О. Введенським
(1891–1965).
Перша половина
1960-х рр.
З родинного архіву
Стрельських.

перший серед українських дослідників зробив спробу написати історію розвитку документознавства.

Варто відзначити, що у цьому виданні містилися розділи, присвячені архівознавству, археографії, джерелознавству, палеографії, дипломатиці, хронології, метрології, геральдиці, сфрагістиці тощо. Кожен із авторів узагальнив колективний і власний досвід викладання навчальних курсів на кафедрі архівознавства та допоміжних історичних дисциплін Київського університету. Зокрема, перу А. О. Введенського належали розділи з дипломатики та хронології. Розділ “Дипломатика” А. О. Введенського був, по суті, узагальнюючим підсумком тривалого студіювання вченим історії, теорії та практики актового джерелознавства, його історії та еволюції.

А. О. Введенський вважав, що дипломатика є “частиною загального історичного джерелознавства, що вивчає акти з юридичним, нормативним змістом”⁵⁵. До основних завдань дипломатики вчений відносив критичну оцінку вірогідності документу, виявлення підрбок та фальсифікатів, що унеможливує достовірне відтворення історичного процесу.

Вчений підкреслював, що “дипломатика як критичне документознавство виникла раніше за всі інші допоміжні історичні науки”⁵⁶. Він визначає основні етапи розвитку дипломатики, називає вчених, що досліджували історію її виникнення та становлення, зокрема К. Ф. Калайдовича, Є. О. Болховітінова, М. В. Калачова, С. Н. Валка, М. М. Тихомирова та ін. вчених-джерелознавців. Вчений розглядає еволюційний

поступ розвитку дипломатики. Він вважає, що наукові знання з дипломатики почали формуватися у другій половині XV ст. і до початку XVIII ст. вони функціонували лише як сума практичних навичок пізнання підроблених і справжніх документів. Теоретичні ж основи її почали складатися після 1718 р., коли А. Денисов опублікував свою працю “Поморские ответы”, у якій на основі застосування методу дипломатичного і палеографічного аналізу було викрито урядову документальну підробку⁵⁷. Наступний етап вчений асоціює з виникненням у 1834 р. Археографічної комісії у Санкт-Петербурзі, коли почалась інтенсивна публікація значної кількості актового матеріалу, зокрема видань “Акты юридические” (1838 р.), “Акты, относящиеся до юридического быта” (3 томи, 1857–1884 рр.), “Акты исторические” (5 томів), “Русская историческая библиотека” (35 томів) тощо. Звісно, що публікація актів викликала наукове зацікавлення, дослідження, а відтак і дипломатичний аналіз.

Суттєвим поштовхом до розвитку дипломатики стало заснування М. В. Калачовим у 1877 р. Археологічного інституту у Санкт-Петербурзі, співробітники якого займалися археологічною та джерелознавчою практикою, а відтак і дипломатикою. Варто відзначити також, що дипломатику як спеціальну частину історичного джерелознавства почали читати окремими курсами у Санкт-Петербурзькому і Московському археологічних інститутах та університетах.

А. О. Введенський відзначав, що дипломатика піддає критичній перевірці актові матеріали, критично аналізує історичні акти, виробляє свої специфічні методи дипломатичного дослідження, які зводяться до їх структурного аналізу. На його думку, дипломатичне вивчення актових матеріалів передає у розпорядження істориків ретельно перевірені та достовірні історичні джерела, які правильно висвітлюють історичний процес⁵⁸.

1963 р. ознаменувався у житті А. О. Введенського ще однією науковою подією – виходом у світ навчального посібника з дипломатики⁵⁹. В ньому автор акцентував увагу на історії виникнення та розвитку актового документознавства, його становлення у XV–XVIII ст., дипломатичних студіях професора Харківського університету К. Пауловича, творчості В. Ключевського тощо. Окрему увагу А. О. Введенський зосередив на вивченні питань фальсифікації та підробок документів в російській державі XVI–XVII ст., в Україні та Білорусії XVI – на початку XX ст. та в Грузії XVI – на початку XX ст. Вчений також визначив предмет та специфічні методи дипломатичного, структурного аналізу актів, а також навів ряд історичних досліджень, присвячених документознавству.

А. О. Введенський відзначив, що критичне документознавство виникло раніше інших допоміжних історичних дисциплін. Його поява була

зумовлена практичними потребами канцелярій та ін. діловодних установ, а також прагненнями приватних осіб використовувати документ як засіб впливу у суспільстві. Вчений вважав, що історики та архівісти повинні володіти методикою дипломатичного аналізу для підготовки до публікації окремих документів. Проте, на думку А. О. Введенського, дипломатичний аналіз розповсюджується на обмежене коло документів, зокрема актів з нормативно-правовим змістом. Вчений зазначав, що важливим завданням дипломатики є побудова класифікаційної схеми актового матеріалу⁶⁰.

Внесок А. О. Введенського в історичну науку відзначили такі відомі радянські історики, як академіки Б. Д. Греков, С. Г. Струмилін, професори С. В. Бахрушин, С. Н. Валк, В. К. Яцунський та ін. Зокрема, Б. Д. Греков відзначав, що роботи А. О. Введенського побудовані на свіжому документальному матеріалі та є досвідом самостійної його обробки. Історія вотчинного господарства “як предмет самостійного вивчення в історичній науці” була поставлена вченим вперше⁶¹.

За період своєї наукової та викладацької діяльності А. О. Введенський опублікував низку наукових розвідок. Він також брав участь у наукових сесіях університету та факультету, керував науковим студентським гуртком, неодноразово виступав з лекціями та доповідями, керував роботою аспірантів, брав участь у рецензуванні кандидатських та докторських дисертацій⁶². А. О. Введенський як вчений, який працював багато років в галузі історичної науки, був знаний в Москві, Ленінграді, на Уралі. Він був одним із перших радянських вчених, який започаткував розробку теми історії праці, зокрема мова йде про такі дослідження вченого як “Служащие и работные люди у Строгановых в XVI–XVII вв.”⁶³, “Заметки по истории труда в России XVI–XVII вв.”⁶⁴ тощо. Ці висліди були опубліковані ним протягом 1922–1925 рр.⁶⁵

Плідною була педагогічна робота вченого в Київському університеті. Слід зазначити, що А. О. Введенський розробив та викладав спеціальні курси з палеографії, дипломатики, історичної хронології, метрології та історії іноземних архівів. Прикметним є те, що ряд власних спецкурсів вчений забезпечив друкованими навчальними посібниками. Загалом, за 25 років роботи в Київському університеті вчений підготував близько 100 кандидатів наук, консультував чимало докторантів, був членом Вченої ради університету та Вченої ради історико-філософського факультету⁶⁶. Відомо, що він виступав офіційним опонентом на захистах кандидатських дисертацій М. Я. Варшавчика (9 червня 1948 р.), Ф. Є. Лося (4 липня 1953 р.) та багатьох інших вчених.

На усіх посадах в Київському університеті А. О. Введенський займався навчальною, науковою та організаційною роботою. Вчений користувався повагою серед професорсько-викладацького складу та студентів Київського університету. Він залишився в їх пам'яті як блискучий лектор, талановитий вчений, доброзичлива людина.

¹ Українські історики. Вчені Інституту історії України НАН України. – К., 1996. – С. 38.

² Архів Київського університету. Особова справа А. О. Введенського, ПВС–77, арк. 127.

³ *Войцехівська І.* Введенський Андрій Олександрович // Українська архівна енциклопедія. – К., 2008. – С. 200.

⁴ Архів Київського університету. Особова справа А. О. Введенського, ПВС–77, арк. 14–14 зв.

⁵ *Бездрабко В.* Історіографічні ескізи з документознавства, або Персональний текст про персональні тексти: [монографія] / В. Бездрабко. – К.: Четверта хвиля, 2010. – С. 84.

⁶ Архів Київського університету. Особова справа А. О. Введенського, ПВС–77, арк. 2.

⁷ Там само, арк. 105.

⁸ Там само, арк. 4.

⁹ Там само, арк. 35.

¹⁰ *Введенский А. А.* Аника Строганов в своём Сольвычегодском хозяйстве // Сборник статей по русской истории, посвящ. С. Ф. Платонову. – Пг., 1922. – С. 90–113; Его же. Происхождение Строгановых // Север. – Вологда, 1923. – Кн. 2. – С. 63–84. – Отд. оттиск: Вологда: Вологод. Госиздат, 1923. – 24 с.; Его же. Библиотека и архив у Строгановых (с приложением текстов трех документов описей старопеч. и рукоп. книг) в 16–17 веках // Север. – Вологда, 1923. – № 3. – С. 69–115; Его же. Значение Вологды как крупного торгово-промышленного центра на Севере и роль Строгановых в Вологде в XVI–XVII веках // Север. – 1928. – Кн. 7–8. – С. 30–49.

¹¹ *Войцехівська І.* Введенський Андрій Олександрович // Українські архівисти (XIX–XX ст.): Бібліографічний довідник / Держкомархів України, УНДІ-АСД; Упоряд. І. Б. Матяш (кер.), С. Л. Зворський, Л. Ф. Приходько та ін. – К., 2007. – С. 99.

¹² *Введенский А. А.* Торговый дом XVI–XVII веков / А. А. Введенский. – Пг.: Путь к знанию, 1924. – 182 с.

¹³ *Бездрабко В.* Наукова творчість А. О. Введенського: історіографічний вимір // Історіографічні дослідження в Україні / Голова редколегії В. А. Смолій; відп. ред. О. А. Удод / В. Бездрабко. – К.: НАН України. Ін-т історії України, 2008. – Вип. 19. – С. 289.

¹⁴ *Введенский А.* З минулого російської дипломатії // Ювілейний збірник на пошану академіка Дмитра Івановича Багалія з нагоди сімдесятої річниці життя та п'ятдесятих роковин наукової діяльності. – К., 1927. – С. 922–937. – (Збірник іст.-філол. від. УАН; № 51).

¹⁵ *Бездрабко В.* Історіографічні ескізи з документознавства, або Персональний текст про персональні тексти: [монографія] / В. Бездрабко. – К.: Четверта хвиля, 2010. – С. 88.

¹⁶ *Бездрабко В.* Наукова творчість А. О. Введенського: історіографічний вимір // Історіографічні дослідження в Україні / Голова редколегії В. А. Смолій; відп. ред. О. А. Удод / В. Бездрабко. – К.: НАН України. Ін-т історії України, 2008. – Вип. 19. – С. 292.

¹⁷ *Введенский А. А.* Фальсификация документов в Московском государстве XVI–XVII вв. // Проблемы источниковедения. – М.; Ленинград, 1933. – Сб. 1. – С. 85–109. – (Труды историко-археологического института АН СССР; Т. 9).

¹⁸ *Бездрабко В.* Наукова творчість А. О. Введенського: історіографічний вимір // Історіографічні дослідження в Україні / Голова редколегії В. А. Смолій; відп. ред. О. А. Удод / В. Бездрабко. – К.: НАН України. Ін-т історії України, 2008. – Вип. 19. – С. 292.

¹⁹ Архів Київського університету. Особова справа А. О. Введенського, ПВС–77, арк. 38.

²⁰ Там само, арк. 37.

²¹ Там само, арк. 39.

²² Там само, арк. 40.

²³ Там само, арк. 41.

²⁴ Там само, арк. 2 зв.

²⁵ *Бездрабко В.* Наукова творчість А. О. Введенського: історіографічний вимір // Історіографічні дослідження в Україні / Голова редколегії В. А. Смолій; відп. ред. О. А. Удод / В. Бездрабко. – К.: НАН України. Ін-т історії України, 2008. – Вип. 19. – С. 285–286.

²⁶ *Перевалов В.А.* Историк А.А. Введенский в Уральском университете // Вестник Уральского государственного университета. – 2000. – № 16. – С. 136.

²⁷ *Войцехівська І.* Введенський Андрій Олександрович // Українські архівісти: бібліографічний довідник. У 3-х вип. – Вип. 2: 1940–1960-і рр. // Держкомархів України. УНДІАСД; Упоряд.: Т. В. Портнова. – К., 2002. – С. 38.

²⁸ *Введенский А. А.* Торговый дом XVI–XVII веков / А. А. Введенский. – Пг.: Путь к знанию, 1924. – 182 с.

²⁹ *Введенский А. А.* Строгановы в Казани // Труды Исторического факультета Киевского гос. ун-та. – 1940. – Т. 1. – С. 71–90.

³⁰ Історія Київського університету. – К., 1959. – С. 522–524.

³¹ *Введенський А. О.* Підробка і фальсифікація історичних документів на Україні і в Білорусі в XVI–XVII ст. // Наук. записки: історичний збірник / Київ. держ. педінститут ім. О. М. Горького. – 1939. – Т. III. – С. 77–112.

³² *Введенский А.* Подлог и фальсификация исторических документов в Грузии в первой половине XIX в. // Труды Тбилисского гос. ун-та – 1940. – Т. XV. – С. 53–79.

³³ *Бездрабко В.* Наукова творчість А. О. Введенського: історіографічний вимір // Історіографічні дослідження в Україні / Голова редколегії В. А. Смолій; відп. ред. О. А. Удод / В. Бездрабко. – К.: НАН України. Ін-т історії України, 2008. – Вип. 19. – С. 285–287.

³⁴ *Введенский А. А.* Иван Грозный. Стенограмма публичной лекции проф. А. А. Введенского. – К., 1946. – 26 с.

³⁵ *Введенский А.* Урало-Печорский край на рубеже XIX–XX вв. // Наукові записки Київ. держ. ун-ту. – 1946. – Т. V. – Вып. 2. – С. 75–95.

³⁶ *Введенский А. О.* Классовая борьба и “одиначество” в Поморье в XVI–XVII вв. // Вопросы истории. – 1955. – № 5. – С. 116–123.

³⁷ *Введенский А. А.* Строгановы, Ермак и завоевание Сибири // Исторический сборник Киевского университета. – 1949. – № 2. – С. 5–43.

³⁸ *Введенський А. О.* Київ у XVIII ст. // Науковий щорічник за 1957 р. Київського університету. – К., 1957. – С. 80–82.

³⁹ Матеріали передвоєнного захисту докторської дисертації у травні 1941 р. були втрачені і А. О. Введенський змушений був повторно здобувати науковий ступінь.

⁴⁰ Архів Київського університету. Особова справа А. О. Введенського, ПВС–77, арк. 15.

⁴¹ Там само, арк. 16.

⁴² Українська архівна енциклопедія. – К., 2008. – С. 199.

⁴³ *Бездрабко В.* Наукова творчість А. О. Введенського: історіографічний вимір // Історіографічні дослідження в Україні / Голова редколегії В. А. Смолій; відп. ред. О. А. Удод / В. Бездрабко. – К.: НАН України. Ін-т історії України, 2008. – Вип. 19. – С. 291.

⁴⁴ *Введенский А. А., Предтеченский А. В.* Рабочая книга по истории. В 2-х кн. – М., Л.: ГИЗ, 1928. – 280 с.

⁴⁵ *Введенський А. О., Мельник Л. Г.* Предмет, метод, завдання історичної науки. – К.: Вид-во КДУ, 1962. – 58 с.; *Введенський А. О.* До питання про методіку проведення семінарських, лабораторних занять // Праці і матеріали наук.-метод. ради Київського університету. – К., 1957. – Вип. III–IV. – С. 103–107; *Введенський А. О.* До питання про методіку читання лекцій // Праці і матеріали наук.-метод. ради Київського університету. – К., 1957. – Вип. III–IV. – С. 27–29; *Введенський А. О.* Історія в школі: методичн. збірн. – К., 1949. – Вип. 1, та ін.

⁴⁶ *Введенский А.А.* Вспомогательные исторические науки в работе архивистов // Вопросы архивоведения. – М., 1962. – № 2. – С. 28–32; *Введенський А. О.* Значення допоміжних історичних наук для історичного дослідження // XV наук. сесія [Київ. держ. ун-ту]: тези доп. Секція історії. – К., 1958 та ін.

⁴⁷ *Стрельський Г. В.* Введенський Андрій Олександрович // Історичний факультет Київського національного університету імені Тараса Шевченка: минуле й сьогодні / Під ред. проф. Г. Д. Казмирчука. – К., 2004. – С. 168.

⁴⁸ Інститут історії України. 1936–2006. – К., Інститут історії України НАН України, 2006. – С. 44.

⁴⁹ *Крип'якевич І. П., Марченко М. І., Введенський А. О.* та ін. Про необхідність видання бібліографії з історії УРСР / І. П. Крип'якевич, М. І. Марченко, А. О. Введенський та ін. // Український історичний журнал. – 1965. – № 1. – С. 158–159.

⁵⁰ Архів Київського університету. Особова справа А. О. Введенського, ПВС–77, арк. 104.

⁵¹ *Крип'якевич І. П., Марченко М. І., Введенський А. О.* та ін. Про необхідність видання бібліографії з історії УРСР / І. П. Крип'якевич, М. І. Марченко, А. О. Введенський та ін. // Український історичний журнал. – 1965. – № 1. – С. 158–159.

⁵² *Бездрабко В.* Історіографічні ескізи з документознавства, або Персональний текст про персональні тексти: [монографія] / В. Бездрабко. – К.: Четверта хвиля, 2010. – С. 103–104.

⁵³ *Введенский А. А.* Дом Строгановых в XVI–XVII веках. – М.: Соцэргиз, 1962. – 308 с.

⁵⁴ *Введенський А. О.* Джерелознавство // Введенський А. О. Допоміжні історичні дисципліни: короткий курс: [навч. посібник для студентів іст. фак.] / А. О. Введенський, В. А. Дядиченко, В. І. Стрельський. – К.: Рад. Україна, 1963. – С. 9–22.

⁵⁵ Там само. – С. 104.

⁵⁶ Там само. – С. 105.

⁵⁷ Там само. – С. 106.

⁵⁸ Там само. – С. 121.

⁵⁹ *Введенский А. А.* Лекции по документальному источниковедению истории СРСР (дипломатика) / А. А. Введенский. – К.: Изд-во Киев. ун-та, 1963. – 217 с.

⁶⁰ Там само. – С. 24.

⁶¹ Архів Київського університету. Особова справа А. О. Введенського, ПВС–77, арк. 69.

⁶² Там само, арк. 86.

⁶³ *Введенский А.* Служащие и работные люди у Строгановых в XVI–XVII вв. // Труд в России. Исторический сборник. – Ленинград, 1924. – Кн. 1. – С. 54–71.

⁶⁴ *Введенский А.* Заметки по истории труда в России XVI–XVII вв. // Архив по истории труда в России. – Кн. 3. – 1921. – С. 51–70.

⁶⁵ Архів Київського університету. Особова справа А. О. Введенського, ПВС–77, арк. 92.

⁶⁶ А. О. Введенский: [некролог] // Український історичний журнал. – 1965. – № 11. – С. 159.

Исследуется жизнь и деятельность украинского историка, источниковеда, документоведа, специалиста в области специальных исторических дисциплин, профессора Киевского университета – А. А. Введенского.

Ключевые слова: А. А. Введенский; документоведение; источниковедение; Киевский университет; научная деятельность.

There is an analysis of the life and activity of Ukrainian historian, specialist in the field of source study, documentologists, a specialist on special historical disciplines, the professor of Kyiv university – A. Vvedensky.

Keywords: A. O. Vvedensky; documentation; source study; Kiev university; scientific work.